

*Vegyétek át; vigyétek, daloljátok...!
E korban csak tiértetek vagyok, —
hogy értetek szálljanak föl szívemből,
e büktető, nehéz munkás-dalok!*

*Mily forró dal vagy, te megkínzott borongó,
mily férfias vágyakozó, noha
csak munkapad mellől kelsz nagy utadra
és külvárosok sarán vergődsz tova...!*

A ROMÁNIAI ZSIDÓSÁG

Irta: BANYAI IMRE (Bukarest)

A romániai zsidóságot úgy a szélsőjobboldali mint a zsidó nemzeti alakulatok homogén nemzetiségnek tekintik, holott valójában a zsidóság a legheterogénebb csoportok és osztályok foglalatára, melyből a többi romániai nemzetiségre jellemző közös népi vonások (anyanyelv stb.) hiányzanak. Míg pl. a magyarságnak megvannak a maga objektív kritériumai, amelyek a magyarságon belül összefoglalják és egységesítik a falusi kisbirtokost és a nagyuri elemeket, addig a zsidóság nem tekinthető ilyen nemzetiségnek. A romániai zsidóságból hiányzik a nemzetiségre jellemző vonások zöme. Nincs közös anyanyelve, nincs közös kulturája, történelmi multja stb. A romániai zsidóság mint egység nem határozható meg, mert ilyen egység nincs; illetve, csak a romániai szélső jobb és a zsidó nemzeti szervezetek tudatában. A romániai zsidóság fogalma így a ma uralkodó általános fogalomzavar egyik esete, úgy, hogy amit a zsidóság alatt értenek az inkább a hamis tudatnak a mai társadalmi válság által elhomályosított képe, mint társadalmi realitás. A zsidó fogalmát u. i. nem az határozza meg, hogy azok, akiket ma zsidóknak nevezünk valaha tényleg azok voltak népi kulturával, közös anyanyelvvel, helyenkint együttlakva. A zsidó ma Romániában cuzista-cionista képzelem. A közös leszármazás nem nemzetiségi tényező s nem elegendő ahhoz, hogy egy nemzetiséget meghatározzon. A közös leszármazás tudata úgy a leszármazottak, mint az ellenlábás antiszemita csoportok tudatában szintén nem objektív nemzetiségi kritérium. A tudat nem pótolhatja a valóság hiányát. A zsidóság esetében ez a valóság-hiány és az azt tagadó köztudat az új Románia politikai áramlataiban nagy szerepet játszik.

*

Számszerűleg nem tudjuk kimutatni a zsidóság nemzetiségi tagozódását. Nem tudjuk megállapítani, hogy mennyi a tényleges és mennyi a vélt zsidó. Statisztikák vagy szociográfiai felvételek nem állnak rendelkezésünkre, ilyenek tudtunkkal egyáltalában nincsenek.

A romániai zsidóságot általában két, egymástól élesen különböző csoportra tagolhatjuk. Az első csoportba azok tartoznak, akik tényleg zsidók; akiknél a nemzetiség nemcsak tudatuk terméke, hanem együttlakás, közös nyelv, népi kultúra által meghatározott tényleges nemzetiség. A másik csoportot viszont azok teszik, akiknél a nemzetiség mindössze a közös leszármazás tényéből adódik, anyanyelvük nem a zargon, népi kulturájuk nincs, a román vagy magyar kulturában nőttek fel, nyelvük a román vagy a magyar, akiknél tehát a

nemzetiség nem társadalmi valóság, hanem a saját és a mások tudatának terméke. A zsidóságnak ez a nemzetiségi rétegződése éles határvonalat vont a zsidóság közé s illuzórikussá teszi a zsidó egységet, melynek a zsidó polgári nemzeti alakulatok és a román szélsőjobb politikai existenciájukat köszönhetik.

A zsidóság Bukovinában, Máramaros és Beszarábia egyes vidékein mint nemzetiség helyezkedik el. Kompaktabb tömegekben él együtt a nagyobb és kisebb városokban, sőt falvakban; anyanyelve a zsargon s spontán népi kultúrával rendelkezik. Az ellenkező véleletet az erdélyi zsidóság tulnyomó többsége, s a régi királyság zsidóságának egy része alkotja. Ezek asszimilálódtak a magyar, illetve a román néphez; szétszórta élnek, nemzetiségi vonásaikat elveszítették, zsidóságuk csupán a közös leszármazás tudatának és a román sovinizmus nyomásának az eredménye. Végül: különösen a régi Királyságban, van egy réteg, mely az asszimiláció útját járja, anélkül azonban, hogy még asszimilálódott volna a románsághoz. Ez a félbenmaradt asszimiláció a nemzetiségi jellemvonások részleges, s a zsidó népi tudat, szokás és kultúra teljes elvesztésében, a kettős nyelvhasználat tényében állapítható meg.

Minek köszönhetik létüket ezek a különböző csoportok? Hogyan nyomultak be ezek a csoportok a román állam keretei közé; milyen a gazdasági elhelyezkedésük, társadalmi és politikai orientációjuk: — ezek azok a kérdések, amelyekre röviden válaszolni próbálunk.

A romániai zsidóság sokféleségének főtenyezője a román állam, illetve az a körülmény, hogy a háború utáni Románia különböző területek egysége, hogy a mai román állam különböző kulturfokú és gazdasági elhelyezkedésű területek összekapcsolásának az eredménye. Az egyes területek zsidósága így szükségszerűen más és más jellegű.

A cári Oroszországból Románia megkapta a beszarábiai zsidóságot, amely mint általában az egész cári birodalom zsidósága, objektive nemzetiség. A cári imperium nemzetiségi politikája a zsidóság elnyomása, kiszorítása, proletárizáltsága, végül az együttélés, nyelvközösség stb. tényei folytán a beszarábiai zsidóság az Egyesülés pillanatában zsidó nemzetiségű volt mint általában a keleti zsidóság.

Hasonlóan zsidó nemzetiségűnek kell tekintenünk az Ausztriától elcsatolt Bukovina zsidóságát is, azzal a különbséggel, hogy itt a zsidóság a polgárisultság magasabb fokát érte el, bekapcsolódott a tőkés termelésbe, anyanyelve a zsargonhoz hasonló német ugyan, de külön kultúrája, külön aspirációi vannak (a zsidóság polgári rétegének a vezetése alatt). Végül feltétlenül zsidó nemzetiségű a máramarosi zsidó, akinél a zsidóság nem politikum, hanem tényleges helyzet. Falvakon lakva egyrészt mezőgazdaságot folytat, közös anyanyelvvel és szokásokkal bír, akárcsak a ruszinszkoí, hozzá hasonló zsidó tömegek. A zsidó nemzetiséget így a beszarábiai, bukovinai és máramarosi, az u. n. keleti zsidók alkotják. Ezzel szemben: az Egyesülés pillanatában Románia megkapta Erdélyt, s vele az erdélyi zsidóságot, mely már szinte teljesen asszimilálódott a magyarsághoz, bekapcsolódott a magyar nemzeti politika törekvéseibe, s a magyar nyelvet beszélte. A régi Királyság egyik rétege pedig hasonlóképpen asszimilálódott már a románsághoz, míg másik rétege útban volt az asszimiláció felé, bár a különleges feltételek miatt ez az asszimiláció csak nehezen haladt előre.

A fentiek következtében a zsidóság Romániában, s általában az utódállamokban, egészen más elbirálás alá esik mint más országokban. Az Egyesülés utáni évek napjainkig nem végezheték el telje-

sen azt a kohéziót, amely szükséges lenne ahhoz, hogy egységes zsidóságról beszéljünk. Az Egyesülés utáni évek sem nem asszimilálták a zsidóságot a románsághoz, sem nem alakították ki egy valódi zsidó nemzetiséget. Sem a nemzetiségi kohézió nem volt lehetséges, sem az asszimiláció. E különleges feltételek eredményeképp a zsidóság szerepe, útja és helyzete is egészen elütő más országok zsidóságától.

*

A régi királyságbeli zsidóság asszimilálódni igyekezett nemcsak a román nemzethez, hanem a régi királyság belső imperialista politikájához is. A termelésben elfoglalt szerepüknél fogva az ipari, kereskedelmi és banktőke részleges birtokában csak természetes volt, hogy a belső hódító imperializmus politikáját folytatták a csatolt területek, és így azok zsidósága ellen is. A régi királyság zsidóságának politikája az Egyesülés utáni közvetlen években a nemzeti asszimiláció leple alatt a nemzeti hódítás politikájának volt a segítőtársa. Persze ebben a törekvésben a vezetés szerepét azok a zsidó rétegek játszották, melyeknek kapitalista érdekük volt, hogy az új profitlehetőségekben a román polgárság mellett részesedjenek. Így történt, hogy a régi királyságbeli zsidóságnak például alig voltak nemzeti aspirációi; hivatalos politikájuk az ugynevezett U. E. R.* politikája volt, amely a teljes asszimilációt hirdette, s a zsidóságot nem nemzetiségnek, hanem csak felekezetnek tekintette. Az U. E. R. tévedése természetesen az, hogy míg mi a romániai zsidóságot általában nem tekinthetjük nemzetiségnek, de egyes csoportjaiban igen, addig az U. E. R. ezt korántsem szociológiai megfontolások alapján cselekedte, hanem azért, hogy a romániai, különlegesen pedig a régi királyságbeli zsidóságot mint osztályos társat bevonja a román imperializmus gyűrűjébe. Így lett az U. E. R. a román imperializmusnak a zsidóságon belüli frakciója. Különösen szembeűnő az U. E. R. helyzete akkor, ha megfontoljuk, hogy a régi királyság egyes rétegei csak az átmeneti asszimiláció fokáig jutottak el, vagyis csak részlegesen idomultak a románsághoz. Az U. E. R. történeti szerepe éppen az, hogy a román belső imperializmus szolgálatába állítsa főleg ezeket a rétegeket, hogy asszimilálni próbálja őket, s a vezető párt, a liberálisok szolgálatába állítsa. Ez a régi királyságban nagyrészt sikerült is. Az U. E. R. teljesítette kötelességét akkor, amikor a romániai tőkés termelésbe és a románságba beidomult nagypolgári rétegek érdekében és befolyása alatt a még csak félig asszimilált zsidó kispolgároknak bebeszélte, hogy ők csak épp felekezetükben különböznek a románságtól, míg valójában azok, vagy legalább is azok kell, hogy legyenek. Így akadályozta meg az U. E. R. azt, hogy a zsidóság a román állammal szemben mint nemzetiség lépjen fel.

Míg az U. E. R. a régi királyság egyik nemzetiségi mozgalmát volt hivatva megakadályozni, addig Erdélyben egész más orientációt vett a zsidó polgárság. A zsidóság itt is elhelyezkedni igyekezett a román állam körébe, s részt kívánt venni az állami támogatás mellett fejlődő kapitalizmusban. A feudális-gentry magyarság politikai útját (különösen a kezdeti passzív rezisztenciáét) a legkevésbé sem járta, törekvése itt is az aktív gazdasági beidomulás volt, szemben a karbattal kéz politikájával. Ugyanakkor azonban nem asszimilálódhatott a románsághoz, jölehet előbb jelzett törekvését csak az asszimiláció tette volna igazán lehetségessé. Nem tudott asszimilálódni sem nyelvi, sem kulturálisan, mert az ilyesmi máról holnapra nem megy.

* Uniunea Evreilor Români.

Nem tudott asszimilálódni politikailag sem, mert erre nem reflektált a régi királyság polgársága. De ugyanekkor nem tudott megmaradni a magyarság keretei között sem, a feudális magyarság akkori helyzete miatt, amely nem akart bepolgáriasulni a román burzsoáziába. Így aztán nem maradt más kiút a számára, mint felecsapni nemzeti orientációjú zsidóságnak. Az erdélyi zsidóságnak ez a történeti átváltozása organizált nemzeti csoporttá, holott a nemzetnek minden karaktere hiányzott belőle, az erdélyi zsidó polgárság politikai állásfoglalása volt és maradt; ebbe a politikai keretbe azonban beszorították a kispolgár zsidót is. A zsidó nemzeti mozgalom lett a bukovinai és beszarábiai zsidó polgár orientációja is, Bukovinában erősebben, Beszarábiában gyengébben. (Beszarábiában u. i. a zsidó nemzeti mozgalom nem tudott magának olyan tömegbázist teremteni, mint Erdélyben és Bukovinában.) Ennek a nemzeti orientációnak feltűnő vonása, hogy amíg Bukovina és Beszarábia zsidósága ehhez a nemzeti orientációhoz mint nemzetiség csatlakozhatott, addig az erdélyi zsidóság csak mint mesterséges politikai szervezet, nem pedig mint nemzetiség. Így a zsidó nemzeti mozgalomban a tényleges népi karakterét megőrzött zsidó nemzetiség a már asszimilálódó zsidókkal találkozott.

A zsidó nemzeti mozgalomnak nem volt nemzetiségi karaktere. Célja nem az volt, hogy a Romániában adott konkrét társadalmi helyzetben a zsidóságnak, mint elnyomott nemzetiségnek az ügyét képviselje. (Eleinte például az Erdélyi Zsidó Nemzeti Szövetség csak a legfelszínesebb kapcsolatban volt a többi országrészek hasonló orientációjú csoportjaival.) A Zs. N. Sz. nem volt belpolitikai tényező. A zsidóságot nem a Romániában való élésért szervezte meg, mert a cionista ideológiából fakadó törekvései Palesztina felé irányultak. Ebben az összefüggésben nézve a dolgokat úgy az U. E. R., mint a Zs. N. Sz. feladta a nemzetiségi harcot. Az egyik azzal, hogy asszimilálni akart, a másik, hogy a zsidó törekvéseket kihelyezte egy absztrakt nemzeti otthonba. S míg az U. E. R. nyíltan opportunált a román imperialista törekvéseknek, addig a Zs. N. Sz. ugyanezt kendőzöttebb formában tette. Mert mi más volt a cionista mozgalom, mint leszereplése az imperializmus nyomásával szembeesegülni akaró zsidó nemzetiségi törekvéseknek és áttétele az egész zsidó kérdésnek a távoli Jordán partjára? Azzal, hogy a cionisták azt hirdették, hogy a zsidó kérdést „itt” nem lehet megoldani, valójában csak azt fejezték ki, hogy ők nem tudják és nem akarják megoldani. A Zs. N. Sz. minden nemzeti jelszavak ellenére idegenül állt a nemzetiségi harcra szemben; nem harcolni akart, hanem beilleszkedni. A nemzeti jelszó a magyarságtól való elkülönülés tényének, s a román imperializmus játékában való részesedésnek, s az ezzel az imperializmussal szembeni opportunizmusnak volt a jelszava. Szociológiailag: a Zs. N. Sz. a zsidó polgárság leszereplését jelenti a félfedális magyar uralkodó rétegekről s a romániai keretekbe való illeszkedést. Nyugodtan megállapítható ezek szerint, hogy a romániai zsidóságnak a legujabb idő-kig nem volt nemzetiségi orientációja.

A liberális bankokrácia egyeduralma az országban (ennek az uralomnak a zsidóság regáti U. E. R.-ista szárnya támaszul szolgált) idővel fel kellett, hogy szabadítsa a monopóliumhelyzetben kívül álló polgári rétegek s az ezekkel ideiglenes szövetségre lépett széles paraszt tömegek harcát a privilégiumokban való részesedésért. Ez a harc a nationál-tărăniista irányzat s a vele szövetségre lépett kispolgári frakciók (így pl. a Zs. N. Sz.) harca az egész politikai vonalon. A csatolt területek polgársága s ezekkel együtt a zsidó polgárság is, ki volt

zárva abból a privilégiumból, ami a liberálisok kezében volt. Így érthető ha a „privilégiumok demokratizálásáért“ vívott harcban a csatolt területek zsidó polgársága szembe került a liberálisokkal s a regáti zsidósággal. A nemzeti jelleg u. i. valójában azt fejezi ki, hogy a csatolt területek zsidósága nem „román“, az az nem lehet imperiaalista, nem lehet privilégizált, hanem csak az uralomból kirekesztett másodrangú polgár. Érthető így, hogy a csatolt területeken a național-tărănișta harcban a zsidóság jelentősen kivette a részét.

Amikor a național-tărănișta irányzat győzött, a csatolt területek zsidósága is „birtokon belüli“ lett. A național-tărănișta győzelem révén a csatolt területek zsidó polgársága „egyenjogú“ lett a regátiival, és megközelítően a többi polgári rétegekkel. És amint eddig a zsidó opportunizmus vonalát az U. E. R. képviselte nyíltan, most már az U. E. R. került ellenzékbe, s a csatolt területek zsidó polgársága lett nyíltan oportunista. Ez az opportunizmus szülte meg azután az Országos Zsidó Pártot, amely már nem mint cionista került szövetségbe a național-tărăniștákkal, hanem mint a zsidó polgárság egésze. Az időközben elkövetkező válság következtében ugyan a regáti és erdélyi zsidóság közeledett egymáshoz s az O. Zs. P. harci terrénuma egész Románia lett, ez a harc azonban a jelen esetben felettébb illuzorikus. Az O. Zs. P. nem akar asszimilálódni a románsághoz, nem akar Palesztinát sem, hanem Romániát, — de csak a profitlehetőség formájában. Az O. Zs. P. már nemzetiségi párt, a zsidóságot képviseli akár csak a Magyar Párt a magyarságot. Az O. Zs. P. formájában először jelenik meg Romániában a zsidó népkisebbség belpolitikai áramlata, mely a zsidóságot több kevesebb szociológiai hamisítással nemzetiségnek tekinti s mint egységes nemzetiségi polgárság alkuszik meg a román imperializmussal, bár attól szervezetileg független. Az O. Zs. P. mint a zsidó polgárság egysége politikailag a válság idején a válság által korlátozott és megszűkült profitlehetőségek megőrzéséért, a zsidó tömegek opportunizálásáért, s a válság révén kirobbant nemzetiségi feszültség levezetéséért küzd. Az O. Zs. P.-ban a csatolt területek és a Regát nagyrészének zsidó polgársága nemzeti alapon alkuszik meg az uralkodó imperializmussal, aminthogy előbb asszimilációs és Palesztina centrikus alapon csinálta -- ugyanezt.

*

Ha a zsidóság egysége szociológiai hamisítás is, ha a zsidó fogalma alatt csak egyes helyeken lehet tárgyi valóságot értenünk, mégis a már asszimilált zsidóság is — idők folyamán — kezdte tisztán tudati létét objektívnek tekinteni. A zsidóságnak u. i. vannak speciális közös nemzetiségi sérelmei, amelyek lehetővé teszik, hogy a zsidóságot különböző politikai műveletekre használják fel. Akár magyar anyanyelvű a zsidóság, akár román, akár zsargon a szélsőjobb-oldali front szemében „zsidó“. A romániai antiszemitizmus problémájával nem akarunk most foglalkozni, egy szempontból azonban érintenünk kell, nevezetesen, hogy mit jelent az antiszemitizmus mozgalma a zsidó nemzetiség kialakulásában, illetve mit jelent a zsidó nemzetiség a romániai antiszemitizmusra nézve.

Az antiszemita áramlatnak a zsidóságra nézve meg volt az az eredménye, hogy a zsidókban felébredt a nemzetiségi tudat. Az asszimilálódottságában a magyarsághoz vagy románsághoz idomult zsidóknak, csupán faji leszarmazásában különbözve azoktól, a szélsőjobb-oldali front mindig észébe jutatta, hogy van valami, ami megkülönbözteti minden más embertől, t. i. az, hogy zsidó. A széles zsidó tömegek nem tudták végig gondolni ennek a fogalomnak egész tartal-

lomnélküliségét s így a külső nyomás a hódító sovíniszta ideológia befolyása alatt nemzetiségi öntudatuk alapja lett nemzetiségi létük kialakulásában. Az a fogalomhamisítás azután, amit a szélsőjobboldali front és a cionista mozgalom vezetői a zsidó tömegekbe bevitték objektívnálni kezdte ezt a tudatot. A cionista és szélsőjobboldali ideológia addig beszélt a zsidóról, mint egységes társadalmi csoportról, amíg ez a társadalmi csoport megszületett: — tudatilag. Ez a tudati egység azután az alapja a zsidó nemzetiségnek. Romániában a zsidóság tehát sui generis nemzetiség; egyes csoportjaiban meg van a közös vonása minden nemzetiséggel, más csoportjaiban viszont objektíve nem nemzetiség. Az a sajátoság helyzet állott tehát elő, hogy az antiszemita és zsidó nemzeti ideológiák létrehozták a zsidó nemzetiséget, amelynek ma konkrét nemzetiségi sérelmei vannak. Az Antiszemita Liga a zsidóság „uralma“ ellen, az O. Zs. P. pedig a zsidók jogaiért harcol. S míg az első téveszméket terjeszt, addig a második félrevezet; mert a zsidó nemzetiség elnyomtatása tény, felszabadítása viszont cél kell, hogy legyen.

A zsidóság szerepe az antiszemitizmussal kapcsolatban még rövidebben vázolható. A lateiner-kispolgár zsidóság akár asszimilált, akár nem — konkurrenciát jelent a lateiner-kispolgár románok, elsősorban a diákság számára. S valójában ez is az antiszemitizmus természetes talaja. Ám az antiszemita mozgalom ideológiája magában véve még az egész naiv kispolgári rétegeket sem tudta volna meggyőzni, ha nem segítik ebben a Ligát azok a nagyszúlyu politikai és gazdasági körök, amelyek az antiszemitizmus harcú kádereiben ugyanazt látják, mint amit a német nehézipar látott Hitlerben. A válság következtében rendkívüli módú kiélezett romániai intellektuális munkanélküliség jelentősen bővítette az antiszemitizmus akciólehetőségét.

Van-e a nemzetiségi harcú lehetőségé a romániai zsidóság esetében, ez az a kérdés, amit még fel kell vetnünk. — Láttuk, hogy a zsidóság nem egység, s egységében nem nemzetiség, csak részleteiben. Viszont az a közös leszármazás tudatán alapuló fogalomhamisítás, amit a köztudat átvett, s amely szerint egységes zsidó nemzetiségről beszélhetünk, elegendő volt ahhoz, hogy a zsidóság önmagát nemzetiségnek tekintse és annak tekintsék a többiek is. Így a nemzetiségi tudat — amely többé-kevésbé különben is alkateleme a nemzetiség fogalmának — a zsidóság esetében a nemzetiségi lét kritériuma, különösen azért, mert a zsidó mivolt a köztudatban, amit a régi antiszemita hagyományok s az új antiszemita mozgalmak befolyásoltak, nemcsak nemzetiséget jelent, hanem valami egészen furcsát; valamit, amit még a mai napig sem határoztak meg, s ami körülbelül oda konkludál, hogy a zsidó az oka mindennek. E sajátos meghatározottság következtében a zsidóság nemzetiségi sérelmei még kiélezettebbek mint a többi nemzetiségé s így a zsidóság léténél fogva magában hordja a nemzetiségi harcú nemcsak lehetőségét, hanem szükségeségét is.

A HITLERIZMUS THEOLÓGIAI TÉTELEIBŐL. „Előre német ember, előre keresztények! Velünk az isten segedelme! Feletünk erős keze. Az ő fölkeztje a mi harci társunk. Az ezek ura elküldte az ő segítségét a mi vezérünkben, Hitlerben.“ (Hessische Landeszeitung.) — „Kétségtelenül a világ már látott számos isteni kegyelemmel ellátott nagy egyéniséget, mint pl. a nagy vallásalapítókat, a prófétákat és magat Krisztust, a testté lett szellemet, de hogy egy egész népet áthasson a vezető rétegből kiáradó kozmikus tudat, ez az emberiség történetében eddig példátlan.“ (Der Führer. A bádeni NSDAP hivatalos lapja.)